

Arnošt Lustig

**LIJEPE
ZELENE OČI**

S češkoga prevela
Mateja Pavlic

Zagreb, 2026.

disput

Volio bih zahvaliti Lubošu Dobrovskom, Jiříju Friedu,
Karlu Jadrnom, Jiříju Kovtunu i Janu Zelenki.

Evi i svima koji su uz nju i koji će uz nju biti.

Koliko ljudi nosi tajnu koju nitko nikada neće saznati?

Prvi dio

1.

Od jutra su na imanje pristizali odredi Waffen-SS-a. Izborili su produljenje smjene do četiri poslijepodne.

Petnaest: Herrmann Hammer, Fritz Blücher, Reinhold Wupperthal, Siegfried Fuchs, Bert Lippert, Hugo Redinger, Liebel Ulrych, Alvis Graff, Sigmund Schwerstei, Herbert Gmund, Hans Frische, Arnold Frey, Philip Petsch, Mathias Krebs i Ernst Lindow.

Preko noći vrhove zidova imanja prekrili su snježni nanosi, nakošeni poput izdužene kuharske kape. Za večernjeg rumenila, kada je vjetar nakon oluje rastjerao oblake, činilo se kao da je snijeg na zemlji krvav. Na nekoliko minuta oblili su ga purpur i rubinsko crvenilo. Neopipljiva tišina spustila se na kraj.

Hodnikom se protezao natpis šiljastim gotičkim slovima u crvenoj i smeđoj boji: *Rođeni smo da poginemo*. Dvije SS-munje bile su runski znakovi.

Nevidljivu tišinu narušio je teretnjak ili autobus koji je išao prema vojnom bordel. U daljini su između neba i zemlje tutnjali topovi.

Probudila se usred noći. Osjećala je bol u preponama. Otvorila je oči i u ušima joj je odzvanjala rečenica Poljaka na rampi u Auschwitz-Birkenau dok su izlazili iz vagona: dubok glas i široka ramena pripadnika komande zvane Kanada koji je u hodu ponavljao majkama: "Djecu dajte bakama." Tek kad je prošla njemačke doktore na kraju reda koji su razdvajali ljude lijevo ili desno, u *frauenkonzentrations-lageru* postalo joj je jasno: starice i djeca s rampe išli su u plin.

Madam Kuliková imala je savjet za svakoga: “Muškarce ne možeš vući za nos. Oni se sami vuku za nos.”

Mraz nije popuštao već treći dan. Cijevi na imanju su popucale, a ostatak vode u njima se zaledio. Dali su im dvije nove kade. I u njima se voda stvrdnula poput kamena. Najprije su se zaledile stajačice, a zatim i voda u rijeci. Željezo je hrdalo, čelik pucao. Ponekad bi se iza mosta zaustavio vlak jer bi od hladnoće puknuo kotao lokomotive. Na žbuci u kući nakupljala se plijesan, zidovi u kabinama i zajedničkoj blagovaonici s dugim stolom za šezdeset ljudi bili su crni od dima cigareta. Stambene prostorije sličile su pušnici.

Dvanaest: Sepp Erlanger, Konrad von Heincke, Gerald Nauman, Ernst Varin, Nicolaus Geist, Wolf Kramer, Sigfried Barlinger, Ernst Wozarin, Wolf Steinitz, Willi Brecker, Dietrich Bonar Funk i Harry Mützenbecher.

Dvanaest: Manfred Seidenstricker, Horst Gescheit, Asa Jochen Breubauer, Jens Vogelmann, Heinz Zingerle, Fritz Bausinger, Winfried Merzenstiel, Hans Welfuss, Arno Heinze-Lorentz, Adalbert Hecht, Jürgen Freye i Lutz Renn.

Ono što spašavam iz carstva zaborava nedokučiv je trak svjetlosti između noći i svitanja. Svjetlo u kojem nema sjene. Ovo što pišem samo je približno.

Možda je bilo tako. Sadašnjost Koščate, Hanke Kaudersove, u kojoj je htjela pokopati prošlost.

Sa stražarskih kula Waffen-esesovci pucali su na vukove. Ponekad na štakore. Vukovi su pretrčavali zaleđenu rijeku, probijali se kroz smrznutu trsku, zaobilazili napušteni kamenolom gdje su prošlog ljeta pogubili nekoliko djevojaka koje su se ogriješile i gdje su se, osim vukova, skrivali banditi, raspršeni vojnici odavno poražene poljske vojske i židovski bjegunci iz logora.

Na čelu čopora bio je srebrni vuk kojeg stražari još nisu uspjeli ustrijeliti.

Vjetar je zveckao limenkama obješenima na zidove kako bi tjerale vukove. Oni koje su uspjeli ustrijeliti ležali su u snijegu. Preko rijeke tutnjao je vlak. Na prozorima su stajali vojnici na dopustu.

U ledenim visinama pojavio se zrakoplov, ostavljajući za sobom trag bijelih plinova koji su poplavjeli i zaledili se na nakošenoj nebeskoj plohi. Nisu mogle razaznati je li to njemački ili ruski lovac.

Dvanaest: Bruno Lengbein, Hubert Fitzke-Czerny, Erhard Römer, Hans-Georg Röhrich, Sepp Hoyer, Dietrich Wagner, Gerd Müller, Siegfried Rahm, Franz Burger, Heinrich Brunner, Hermann Loki i Franz-Ulrich Rolf Mötz.

Na otvaranje pogona u postrojenju Nr. 232 Ost stigao je general Waffen-SS-a, *brigadenführer* ASA Andreas Strassemeyer, u pratnji Waffen-SS *brigadenführera* Justena Herlesa i Waffen-SS *standartenführera* Konrada Uhlfeldera. Govorio je o *Ahnenerbeu* – naslijeđu predaka. Nitko ga nije razumio, osim kad je izjavio da će “imati lijep život”.

Madam Kuliková uzela je majora Karla Maximiliana von Kalckreutha za svog zaštitnika. Major je ponavljao za jednim markizom da je zlo čovjeku urođeno; što više zla počini, to je blaženiji: besmisleno je kažnjavati grijeha. U narodnu mudrost da čovjek razumije dobro, a ne zlo, majora je razuvjerio rat. Složio se s markizom. Madam je donosio ratnu čokoladu iz obroka za pilote. Podizala joj je raspoloženje kad je imala menstruaciju. Nabavljao joj je i vodicu za usta i zubnu pastu. Novac isključivo u novčanicama. Major nije bio od onih poljskih generala koji bi ujutro, kad bi prostitutka spomenula novac, izjavio da od dame nikada ne bi uzeo ni groš.

Zajedno su igrali skat. Bio je u stanju prokockati i zadnju košulju. U duši je major bio monarhist. Na srebrnom lančiću na prsima nosio je monokl koji bi mu ispao čim bi ga stavio. Majoru je prošlogodišnji rujan bio poprilično stresan. Pogubljenje njegova omiljena pijanista Karlroberta Kreiteina jer mu se nije sviđao Hitlerov brčić.

“Znaš za što bih sad dušu dao?” upitao je major. “*Schweinschnitzel mit Kartoffelknödel auf bayerische Art*”.* A po-

* Njem. – Svinjski odrezak s okruglicama od krumpira na bavarski način. [Bilješke uz tekst romana su prevoditeljičine – op. ur.]

tom bi popio – još prije toga – *Rüdesheimer Kaffee** sa šnap-som Asbach i *Schwarzwälder Kirschtorte***.

Velika Leopolda Kuliková rekla je Koščatoj nakon prve smjene: “Kada žena krvari, krvari joj i srce.”

Još je rekla: “I najbolji savjet koristi ti samo ako ga poslušаш. A i bez savjeta znaš što ti je činiti.”

I još: “Ako budeš tužna, umrijet ćeš.”

Ovo je moja ljubavna priča. Ona je o ljubavi gotovo jednako kao i o ubijanju, jednom od njezinih mnogih lica. (Nije li *obersturmführer* Sarazin rekao Koščatoj tijekom snošaja da je samo ubijanje istina, a sve ostalo su gluposti?) O vojnom bordelu kod rijeke San. O onome što u dvadeset i jedan dan može proživjeti petnaestogodišnja djevojka. Što će s tim učiniti ili neće učiniti sjećanje, zaborav. Zaljubio sam se u Koščatin osmijeh. Prepoznao sam u njemu bespomoćnost, zbunjenost, neizmjernu nadu. U bore šesnaestogodišnjakinje koje su joj se u nekim trenucima već pojavljivale. Vrijeme opravdava moju nepreciznost. Krhotine od kojih se ova priča sastoji. Njihove boje, sjene.

Posljednjeg dana prije evakuacije postrojenja Nr. 232 Ost, prije nego što su je postavili pred zid, nekoliko koraka od poljske kuhinje, i prije nego što joj je prvi plotun raznio zube, madam Kuliková rekla je da u dubini duše nije ni očekivala ništa bolje. Još prije toga joj je rekla: “Uzimaj život kakav jest, inače će te pregaziti. Sve je normalno. Ničemu se nemoj čuditi. Nepravda? Zaboravi. Svima se čini nepravda. Probavi to, inače ćeš se ugušiti.” Probavila je ona vjerojatno mnogo više toga od drugih.

Dvanaest: Karl-Cottlieb Hain, Johann Oberslatzer, Wilhelm Tietze, Arnold Köhler, Gottfried Lindner, Moritz Krantz, Andreas Schmidt, Granz Biermann, Carulus Mautch, August Kreuter, Felix Körner i Jorgen Hofer-Wettermann.

* Njem. – njemački specijalitet od kave s alkoholom, porijeklom iz grada Rüdesheim am Rhein.

** Njem. – švarcvaldska torta.

U sebi slušam kako madam Kuliková uvodi Koščatu, Hanku Kaudersovu u rad Nr. 232 Ost. Petak je ujutro. Koščata je ovdje prvi dan. Sve što nije izričito dopušteno, zabranjeno je. (To je Koščata naučila još u logoru Auschwitz-Birkenau.) Pravila su zalijepljena na vrata kabina. Vojnik je uvijek u pravu. Ljubljenje je zabranjeno. Zahtijeva se bezuvjetna poslušnost. Ne smiju prositi, pušiti (vojnici smiju) i tako dalje. Moraju biti čiste i mirisne. Ugodljiti. Umjeti razgovarati o onome o čemu vojnik želi razgovarati. O ribama, o vožnji na saonicama. O vrstama automobila. Ne mudrovati bez potrebe.

Toga prvog petka ujutro madam Kuliková upitala ju je kako se osjeća.

“Snažno”, odgovorila je.

“Drago mi je da ne lažeš”, rekla je madam.

Tražila je u njezinim zelenim očima mekoću, ali vidjela je okorjelost. Snaga madam Kulikove nije bila samo u njezinim mišićima, ogromnim grudima nalik na bundeve i jakim bedrima s jastučićima sala, nego i u njezinu pamćenju. Sve je uklapala u priče i epizode. Prošle i zaboravljene događaje iz vlastitog života nizala je poput perli na konac. Štitila se pamćenjem, nevidljivim štitom. Vraćala se u bolja vremena.

“Povlastice dijelimo ravnopravno”, na kraju je dodala madam Kuliková, pomalo neodređeno i lukavo. Kao prava kurva odmah je znala tko je tko.

Zatim je dodala: “Muškarac je poput djeteta i često se ponaša kao dijete. Očekuje da će dobiti što želi. Pretpostavlja da ćeš se prema njemu ponašati nesebično, poput majke.”

Poticala ju je da misli na ugodnije stvari. I sama je već vidjela pogubljenje nekoliko djevojaka kod stražnjeg zida; prije toga bila je u Auschwitz-Birkenau u arijevsom odjelu. U Krakovu su Nijemci rado vješali Poljake na mesarske kuke poljske proizvodnje. Među pravilima bordela najvažnije je bilo: ne govoriti o smrti, boli i patnji, čak i kad bi vojnici, dočasnici ili časnici prvi počeli o tome. Smrt, bol i patnju djevojka ignorira.

Batine se mogu izdržati ako se ne dobiju više od tri puta. Snošaj, ako na njega gledaš kao na sporo pogubljenje, činit će se beskrajinim.

Oberführer Schimmelpfenig naredio je da se na vrata kabina, u čekaonici i u umivaonici izvjesi proglas:

Odmah stupa na snagu zabrana pružanja usluga bez gumene zaštite. Najstrože se zabranjuje analni, oralni i nasilni odnos. Gutati urin ili sjeme. Dijeliti zaštitu ili pomagala koja su već korištena.

Dvanaest: Heinrich Faus, Felix Schellenberg, Fritz Zossen, Siegfried Skarabis, Adolf Seidel, Günther Eichman, Hans Scerba, Rudolf Weinmann, Hugon Gerhard Rossel, Ernst Heidenkamf, Manfred Wostrell i Eberhard Bergel.

Na podlaktice i trbuh Poljak iz Wehrkreisa* tetovirao im je riječ *Feldhure*, vojnička kurva – kako ne bi ni pomislile na bijeg.

2.

Navečer, dok su čistile snijeg kod ulaznih vrata s carskim orlom, slagala je hrpice snijega u humke.

Tko je bila Veliki trbuh od koje je naslijedila kabinu broj 16, lonac od lijevanog željeza za grijanje vode i bačvicu, a tko Krikri ili Maria-Gisela? Prve dvije odveli su pred zid, a treću u "Hotel za strance" u Festung Breslau. Tko je bila djevojka s nadimkom Sretni glas? Kakva je bila Ljepotica? Estela, Maria iz Poznańa i Visoka, Debela, Pametna, Tiha i druge? Kako se zvala ili koji je bio nadimak djevojci koja će za tri dana, dva sata nakon ponoći, umrijeti poslije operacije slijepog crijeva jer je doktor Schimmelpfenig, šef bordela, zeznuo?

"Ako ne budeš spavala, sutra ćeš izgledati kao neuhrañjen pas", rekla je Estela.

"Time što ne spavaš ništa nećeš promijeniti."

Napadao je svjež snijeg. Vlak je tutnjao po čeličnom mostu. "Ovako mora izgledati u Beringovu prolazu", rekla je Estela. "Osim onih koji ondje prezimljuju, nigdje ni žive duše."

* Vojni okrug zadužen za novačenje, obuku i logističku potporu vojsci.